JÄRWA TEATAJA

Põllumeeste ja asunikkude häälekandja.

Ilmub kolm korda nädalas: **igal teisipäeval, neljapäeval ja laupäeval.**

Toimetus ja talitus: Paides, Turuplats nr. 18. Kõnetraat 101 — Kõnetunnid kella 10—1 l. Tarvitamata jäänud käsikirjad hävitatakse ära, kui neile tagasisaatmiseks markisid ei ole juure lisatud.

Ükskõ numbri hind 5 senti.

Tellimise hind alandatud.

Wastutaw toimetaja Willem Wessart. Wäljaandja „Järwa Kirjastus ühisus". Tellimise hind postiga: 1 aasta Kr. 6.— 3 kuud Kr. 1.70 ½ aastat Kr. 3.20 1 kuu Kr. 0.60

Kuulutuste hind: üks millimeeter ühel weerul: tekstis 8 sent., kuulutuste lõpul 5 sent.

Nr. 65. Paides, neljapäeval 8. juunil 1933. a. 8. aastakäik.

Isamaalased, eestlased!

Järwamaa pojad ja tütred!

On saabumas päewad, kus teie peate otsustama, milliseks kujuneb meie riigiworm ja walitsuswõimu juhtimine edaspidistel aastatel. Teie käes on liisu langetamine, kas joowime meie paljukannatanud kodumaale rahulist edu ja kaswamist wõi lähеme wastu rahututele aegadele.

Teie olete otsustajad, kas joowime oma

isamaale õiglast ja kindlat töölist rahwawalitsuslikku korda

wõi jääme kuulama meie riigielus senitundmatute wastutustundeta isikute käsitawat wastulihutustöö, kes kajutades meie wabaduswõitlejate õilsat ja kaunist nime, tahawad kiskuda

eestlaste maad diktatuuri radadele.

Eesti iseseiswa riikluse alused määrati kindlaks wabaduswõitluse waimus: Eesti wabariiklik kord rajati rahwawalitsuse põhimõttele. See sündis aga päewadel, kui meil weel puudusid kogemused riigielu korraldamise juhtimise aladel. 15 aastat omariikluse elu on aga näidanud, et Asutawa Kogu poolt wastuwõetud

riigi praegune põhiseadus on osutunud puudulikuks.

Sellele arusaamisele on jõudnud ka need, kes on olnud tänasest põhiseaduse muutmise wastased. Nüüd on wäga töötanud

Kogu meie rahwaesinduse — Riigikogu — ühisel tahtel

Wabariigile uus põhiseaduse kawa, mis tuleb

rahwahääletusele eelolewal 10., 11. ja 12. juunil.

Hääletusele tulew Riigikogu põhiseaduse kawa on täiuslik ja tema wäljatöötamisest kutsuti osa wõtma peale Riigikogu kõik wäljaspool seiswad asjasthuwitatud isamaalised ringkonnad. Temast on kõrwaldatud kõik senised puudused ja ta wastab neile nõuetele ja tarwidustele, mis esile kutsunud põhiseaduse muutmise wajaduse.

Rahwahääletusele tulew Riigikogu põhiseaduse muutmise eelnõu toob meie senisesse riigikorda demokraatlikus waimus põhjalikud muudatused.

Riigiwõimude wahekord tuleb tasakaalustamisele.

Seaduseandluse kõrwal saab iseseiswaks walitsuswõim, kuna tema kõrgemaks kandjaks saab

suure wõimukülluse ga Wabariigi President,

kes walitakse otse rahwa poolt 5 aastaks.

Seni on meil riigi juhtimisel puudunud peremehe silm ja hool. Tänaseni on meie walitsused olnud äraripuwad erakondadest ja nende lobkulepetest.

Riigikogu eelnõu järele **ei olene President** oma wiieaastase ametiaja kestusel kellestki. Teda ei saa ametist lahti lasta, tema kutsub walitsuse ametisse ja mabastab ta ametist, tema wõib Riigikogu laiali saata, kui leiab, et riigi huwib seda nõuawad, tema määrab ametnikud kohtadele ja mabastab nad ametist, on kõrgem kaitsewäe ja kaitseliidu juht, tema nimel lähewad seaduseelnõud Riigikogusse, tema wõib Riigikogus wastuwõetuid seadusi seisma panna, tema awalbab riigis kõik seadused ja wõib tarbekorral seadusejõulisi määrusi maksma panna. President on riigi esitaja, tema määrab wälisesindajad ja sõlmib lepinguid teiste riikidega. Ta juhib walitsuse tegewust ja on walitsusele kindlaks toeks, kui leiab, et walitsust tarwis on kaitsta.

Presidendi walib rahwas otsekohe ja sellepärast saaks Presidendi nõal rahwas Riigikogu kõrwal omale teise otsekohese esitaja. President hoiab riigiwõimud õiglases wahekorras, ta oleks erapooletu, iseseisew, erakondadewaheliseist wõitlusest kõrgemalseisew riigi juht ja rahwaasemik.

Uus põhiseadus kindlustab riigiwõimude

rahulikku ja kooskõlalist tegewust ja süwendab tõsist rahwawalitsust.

Siin ei ole tegemist mingi üheülbeliste erakondliku kawatsusega. Uus põhiseadus tähendab Eesti rahwariikluse edasiarendust rahwuslikus waimus.

Riigikogu põhiseaduse muutmise kawale, mida hääletame 10.—12. juunil, wastutõõtow kildkond näeks nende põhiseaduse muutmise kawa järele **Presidendis ainuwalitsejat ja despooti.** Selle kildkonna kawa järele ei ole President enam selleks riigipeaks, kui oleme harjunud nägema

wanades, tõsidemokraatlikes kultuurriikides.

woid ta piiramata wõim sarnanels mõnele **idamaisele türannile.** Ta wõib **hoolimatalt wõimutseda ja tallata jalge alla rahwa joowe,** kuna pole riigis enam wõimu, kes teda mõjukalt wõiks takistada.

Ainult orjahingega rahwas, kes ei oska eneje üle ise walitseda, wõib ihaldada oma turjale sarnast wõimumeest.

Rahwa tulewik ja õnn seisab aga häältajate kätes.

Teie otsustate, kas

meie rahwa paremate poegade walatud weri Eesti rahwa wabaduse altarile toob õnnistust meie wäikesele ja armsale isamaale, kui kindlustame rahwale ja kodumaale rahuliku ning rahwusliku tulewiku, andes parema ja õiglase rahwaliku riigikorra wõi läheme wastu wapustustele ning tumedatele aegadele.

Kõik isamaalikult mõtlewad kodanikud Järwamaa linnades ja maal! Kutsume teid kõiki üles hääletama 10., 11. ja 12. juunil põhiseaduse muutmise

Riigikogu eelnõu poolt!

Juunikuul 1933.

Prof. Dr. K. Konik — Haridus- ja Sotsiaalminister, Eesti Päästekomitee liige, Järwamaa rahwasaadik.
Agr. A. Järman — endine Minister, Üleriikliise Põllumeeste Ühistuse juhatuse esimees, Järwamaa rahwasaadik.
G. Adamson — seltsikonnategelane Mäo Seimapalus.
E. Anton — seltsikonnategelane Albu wallas.
F. Asper — seltsikonnategelane Esna wallas, wabadussõjalane.
E. Askafrei — kaitseliidu Laupa üksikrühma pealik.
A. Bachmann — seltsikonnategelane Koigi wallas.
Chr. Beermann — Järwa praost ja Peetri koguduse õpetaja.
H. Berendsen — Ambla wallawanem.
J. Eilart — Järwa maleiwa juhatuse liige, seltsikonnategelane Paides, wabadussõjalane.
L. Eilart — naiskodukaitse Järwa ringkonna esimene.
H. Einer — agr., Wodja põllutööskooli juhataja, wabadussõjalane.
A. Gläser — Dr., seltsikonnategelane Türil, wabadussõjalane.
A. Gross — Käru wallawanem.
K. Janson — agr., seltsikonnategel. Mäo wallas.
T. Kanemägi — Türi Ap. Oigeusu koguduse dilemmeester.
P. Kask — Anna wallawanem, wabadussõjalane.
S. Kass — naiskodukaitse Tapa jaoskonna esimene.
J. Kents — Lehtse wallawanem, wabadussõjalane.
J. Kiilman — seltsikonnategelane Nõmbiska wallas.
A. Kiin — Järwa maatwalitsuse liige, wabadussõjalane.
W. Krabi — Järwa maatwalitsuse liige, wabadussõjalane.
W. Kraaw — seltsikonnategelane Wäinjärwes.
A. Krull — Wäinjärwe wallawanem.
J. Kulla — seltsikonnategelane Ambla wallas.
J. Kuulmata — seltsikonnategelane Ambilas.
M. Kärme — Koeru koguduse nõukogu esimees.
W. Kääp — Piiumetsa algkooli juhataja.
J. Laane — Koigi alg- ja täienduskooli juhataja.
W. Leisberg — Järwa riigimaade ülem, wabadussõjalane.
E. Linnabet — kaitsel. Paide maleruk. ühep. ja Paide komp. p. k. t., wabadussõjal.
J. Linnas — Rahwuslikku Kesskeraduna Järwamaa sekretär, wabadussõjalane.
J. Lohur — Laupa algkooli juhataja, wabadussõjalane.
A. Lubi — seltsikonnategelane Jänedal, k. 1. kompanii pealik.
J. Madisson — seltsikonnategelane Wäätsa wallas, wabadussõjalane.
K. Mardo — Kirna wallawanem.
H. Meikop — seltsikonnategelane Koigi wallas, wabadussõjalane.
A. Mõisau — Dr. agr., Jäneda põllutöökeskkooli juhataja, wabadussõjalane.
J. Mironow — Wahastu algkooli juhataja.
J. Must — seltsikonnategelane Mäo Palus, wabadussõjalane.
P. Naaris — Dr., Järwa maaarst ja kaitseliidu Järwa maleiwa sanitaarpealik, wabadussõjalane.
K. Pauker — Esna wallawanem.
G. Perli — Paide koguduse õpetaja, ühinapea, wabadussõjalane.
K. Petersson — Wuslila-Nõmme algkooli juhataja.
J. Petsch — kaitseliidu Järwamaa eskadroonide pealik, wabadussõjalane.
E. Praks — Kirna algkooli juhataja.
A. Päihn — Koeru koguduse õpetaja.
A. Raudsik — seltsikonnategelane Päinurmes.
A. Reeman — seltsikonnategelane Kirna wallas.
A. Rosenstein — Järwa-Jaani koguduse õpetaja.
M. Rõuk — Türi algkooli juhataja, k.-l. Järwa maleiwa propaganda pealik ja noorde kotkaste wanem.
T. Sipsaka — kaitseliidu Einmanni kompanii pealik.
A. Soowik — agr., Järwa maatulunduskonsulent.
A. Spirke — seltsikonnategelane Järwa-Jaanis, Järwa maawolikogu abijuhataja.
M. Steinberg — seltsikonnategelane Anna wallas.
H. Suukman — ühistegelane Järwa-Jaanis, k.-l. Järwa-Jaani maleiwa propaganda pealik.
J. Sõnajalg — Järwa maaw. esimees, Järwa kaitsepataljoni organisaator, wabadussõjalane, rahwusliku kesskerak. Järwa maakomitee juhatuse esimees.
M. Tamm — Wägewa jaamaülem.
F. Tamberg — „Järwa Teataja" toimetaja.
E. Tael — Paide linnanõunik, wabadussõjalane.
K. Tammus — Seidla algkooli juhataja, wabadussõjalane, kaitseliidu tegelane.
K. Thomson — Paide wabat. tuletõrje ühingu esimees, wabadussõjalane.
J. Tirman — seltsikonnategelane Põikwal, end. Särewere wallawanem.
A. Tobre — põllum. afun. ja wäikem. koonduse Järwa maakom. juhat. esimees, ük.
K. Tootsi — Eesti panga Paide osakonna juhataja.
M. Ulk — koolinõunik, Paide linnawolikogu juhataja ja k.-l. Paide maleruhonna propaganda pealik.
A. Unt — poowitsor, seltsikonnategelane Ambilas.
P. Unkareda — Eesti Maawaeste Keskseltsi nõukogu juhataja.
W. Unkareda — end. rahwasaadik, Järwa maawolinik, seltsikonnat. Kuiksema wallas.
J. Walentin — seltsikonnategelane Rakkes, jaamaülem.
H. Weem — Ülemjõl. Wabadussõj. ühenduse Paide osakonna esimees, Wabadusvõistl. kawaler.
W. Wessart — Järwamaa Põllumeeste Ühistuse juhatuse esimees, end. rahwasaadik.
A. Wieckmann — Järwa abipraost ja Järwa-Madise koguduse õpetaja.
O. Wiirsoo — Järwamaa Põllum. Ühistuse sekretär ja juhatuse liige, wabadussõjalane.
J. Willberg — Ambla koguduse õpetaja.
J. Witfut — Türi majandusgümnaasiumi juhataja.
A. Wolter — seltsikonnategelane Wõhmuta wallas

Lõpes, Järwamaa pojad ja tütred! Ärgu keegi jäägu kodu!

Kõik, kõik hääletama 10., 11. ja 12 juunil põhiseaduse muutmise Riigikogu eelnõu **poolt!**

Rohkem tasakaalu!

Meie ei ole ilmaski heaks kiitnud mürtsutegemise koosolekuid, ei kiida, heaks ka nende mürgeldajate tegewust, kes esimesid Tartu „Wanemuises" minewal neljapäewal. Siiski see wiis, kuidas käsitab seda lugu ja tema ümber pöimunud sündmustikku koalitsioon ja tema ametlik ajakirjandus, tundub meile ühekülgsena ja lühinägelikuna.

Kõigepealt see mürgeldamine ise. Kuidas wõis see tekkida meie rahwa rahuliku iseloomu juures! Siin on koalitsiooni mehed ise õpetajate ja tagakihutajate osas. Tuletame meele, millise röömu ja höiskamisega kesterakonna lehed, eriti aga „Postimees" alati on kirjeldanud wähimaidki korrarikkumisi pöllumeeste koosolekutel, kuidas ta üksikuid tasakaalutuid esinemisi seal nagu suuri isamaalisi wägiteguśid ülistas, et waat, kus nüüd alles said kogud tõtt kuulda. Sagedasti olid rahwaerakondlased ise need, kes sarnaseid mürtse pöllumeeste koosolekutel korraldasidki. Nii näiteks lawastasi mürgel K. Pätsi walitsuse pöllutööministri A. Tupitsi wastu Kaareperas. Höiskawalt kirjutas siis „Postimees", et „rahwas möistis kohut pöll. kogude juhtide üle."

Aga teine walitsew erakond, ajunikkude koondus, selle tegewus wiimasel ajal selles seisiski, et mürakoosolekuid korraldada ja „ürg-maahäält" organiseerida. Tuletame meele kõik need „rahwa wiha" lawastamised K. Pätsi walitsuse wastu, nagu Tartu piimaühisuste koosolekul, hiljem Walgas, Rakweres, Wiljandis ja mujal — need on ju nende samade koondusajunikkude ning ülejookfikute ühine näputöö, kes praegu koalitsioonis istuwad.

Kui kesterakond ja ajunikkude koondus nii pikemat aega juba on rahwast üles kihutanud koosolekutel „tegutsema", kui huligaansusi ülistati ja kiideti, ons see ime, kui inimesed lõpuks tuld wõtawad ja „õpetajate" sõnade järel talitama hakkawad?

Praegu walitsewad erakonnad ise on harjutanud inimesi poliitiliste wastaste koosolekutel skandaalitama. Mürgel Tartu „Wanemuises" on selle „uue õpetuse" otsekohene tagajärg. Et see mürgel aga seekord just walitsewa koalitsiooni juhi enese wastu korraldati, siis näitab see ainult seda, et wäljakutsutud waimud ka oma wäljakutsujate peale ei halasta.

Kuid Tartu mürtsul on ka oma poliitiline külg, mida walitsewa koalitsiooni ajakirjandus rahwa eest piinlikult warjata püüab. Wahelehüüded, mis saatsid J. Tõnissoni kõnet, näitawad selgesti, et rahwas ei poolda praegust „musta maski poliitikat". Ankeetkomisjoni tagasiülükkamine, katsed rahwa eest warjata sadade miljonite riigiraha saatust, salapärased kokkulepped sakslastega, kõik see on pahameeletormi rahwa seas tekitanud. Ainult niisuguses koalitsiooni poliitika tõttu elektriseeritud õhkkonnas wõis tekkida hiiglamürgel „Wanemuises".

Koalitsioonimehed on Tartu sündmuste tagajärjel närwid kaotanud. Sarnase mulje igatahes jätawad esimesed sammud, mis astuti „Wanemuise" koosoleku järel. Need ei taba aga kindlasti mitte õiget sihti, nagu kõik tasakaalutus meeleolus astutud sammud, waid on wast rohkem koalitsiooni enese rahustamiseks wajalikud. Kas on näiteks õiglane prefekti selle eest wastutawaks teha, kui rahwas „Wanemuises" mürgeldades just koalitsioonimeeste eneste õpetust teostas?

Poliitilise huliganismi õhutajad asutwad walitsewa koalitsiooni enese ridades, nemad ongi Tartu skandaali waimlised isad, ja kui selle eest kedagi wastutusele wõtta, siis tuleks esijoones pöörata just sinna, wõeliste wastutajate poole.

Mis puutub kaitseseisukorra wäljakuulutamisse Tartu linnas ja maakonnas, siis ei ole ka seda sammu awalikkuse ees külladaselt põhjendatud. Kui seda tehti seks, et üksikuid mürgeldajaid baltsutada, siis ei ole see mõnde, kes andis edasi Mahtra wabaduswõitlusest osawõtnute, manalasse warisenute kangelaste terwitused. Ta ütles, et nemad sealpool jälgiwad wiimast kui ühte Eesti riigielu sündmust. Nad jääwat Eesti riigi senise elu arenemisega üldiselt rahule. wäljaarwatud ainult need wiimaseaja sündmused, kus püütakse end panna maksma wägiwaldse wõimuga ja kus ei olda rahul praeguse Eesti waba demokraatlise korraga sihtides diktatuuri poole. Nad seal hoiatawat Eesti rahwast sarnaste sammude eest.

Peale ülalnimetatud kõnelejate wõtsid sõna weel mitmed. Ausamba jalale asetati kohalikkude ja ümbruskonna organisatsioonide esitajate poolt elawaist lilledest pärgi. Peale selle andis Mahtra sõja 75. aastapäewa mälestamiskomitee esitaja mälestussamba üle K. L. Juuru kompaniile.

Lõpuks oli paraad ja K. L. poolt moodsa sõja demonstreerimine wanal Mahtra sõja lahinguplatsil. Paukusid püssid, pragisesid kuulipildujad ja mürtsusid „juurtükid". Oli mürtse, mis panid isegi maapinna jalgeall kõikuma. — Päris sõda kohe.

Päewakawa kohaselt oli weel korraldatud pidu, kus ette kanti esmakordselt romaani „Mahtrasõja" ainetel dramatiseeritud näidend „Mahtra sõda".

Mälestuspäew õnnestus täieliselt ja päewast osawõtjad lahkusid rahuldustundega.

Mahtra sõja 75 a. mälestuspäew.

Rahwamurd ausamba awamisel. Moodne sõda Mahtras.

Esimesel juwiste pühal toimus Mahtras ajaloolise sündmuse Mahtra sõja 75 a. möödumise mälestamine ja wabaduswõitlejaile — talupoegadele nägusa mälestussamba awamine.

See oli aastal 1858, 2. Jaanikuu päewal, kui kogunes suur hulk Mahtra ja ümbruskonna, Hagudi, Kaiu, Rapla, Purila, Juuru ja teiste waldade talupoegi Mahtra mõisa wärawate taha, käes algelised sõjariistad kaikad, koodid, hangud jne. Neid rahulike töötegijaid sundis sarnasele wäljaastumisele tolleaegsete mõisnikkude-parunite poolt peale jurutud ränk teoorjus. Sõja organiseerijaks ja hingeks oli Mahtra wallawanem, wõi nagu sel ajal nimetati talitaja, Hans Tertius. Talupoegade wastu oli Mahtra mõisa õuele ülesriwistatud rood wene sõjaristlus soldateid, kes awasid tule „mässajaile".

Algul naeratas õnn wabaduswõitlejaile. Hoolimata sellest, et palju talupoegade hulgast langes lahinguwäljale, suutsid nad sundida soldateid põgenema. Mässulised wenelasi tagaajamast Mahtra mõisa tagasitulles, asusid wõitu pühitsema, kusjuures põlema süttisid mõisa hooned.

Kuid ei möödunud kuigi palju aega, kui tulid tagasi wenelased, ja nüüd juba üle tuhande mehelise karistussalgana. Mahtralased olid sunnitud sarnasele juurele sõjariistus wäesalgale alla andma. Osa talupoegadest pääsis põgenema, warjates endid metsades. Kuid suur hulk wabaduswõitlejaist langesid otsekohe wenelaste kätte. Mahtralaste hea algatus ja soow wõita wabadus sakslastest-mõisnikkude käest ebaõnnestus seega täiesti.

Sõjast osawõtnud talupoegadele määrati ränk karistus. Kuberner möistis suure osa wastuhakkanuist surma, kuid hiljem keiser pehmendas kuberneri otsuse, muutes selle witsahoopideks, sunnitööks kaewandustes ja wäljasaatmiseks Siberisse. Kõige rängem karistus oli, nagu ajaloolisest dokumentidest näha, 1000 hoopi kadalippu, kõigi õiguste kaotamisega 20 aastaks kõige rängemale wangitööle mägedesse ja kui see aeg üle, siis Siberisse asumisele. Keisrilt „armu" saanud talupojad pekseti lihtsalt surnuks.

Kuigi Mahtra sõda nurjus jäi wabadustung eestlase hinge püsima, et soodsal wõimalusel uuesti puhkeda.

Mälestuspäewast ja mälestussamba awamisest wõttis osa umbes 3000-line rahwa hulk. Pikas rongikäigus liiguti Juuru alewikust Mahtra ajundusesse, kus toimus mälestus-pidustus. Rongikäigust wõttis osa kaitseliit, tuletõrje, seltskondlikud organisatsioonid ja suur hulk pealtwaatajaid ligidamaist ja kaugemaist kodumaa nurkadest. Arwati, kui sarnane rahwahulk oleks 75 aastat tagasi sammunud Mahtra mõisa wärawate taha, et siis oleks wenelased juba paljast hirmust ilma tuld awamata ära põgenenud ja Mahtralastele wõidu jätnud.

Walitsuse esindajaina mälestuspäewast ja samba awamisest wõtsid osa riigikogu esimees ja kohtu-siseminister. Samba awas katteat riigikogu esimees, kes pidas lühikese ajakohase kõne. Mälestussamba õnnistamist toimetasid ümbruskonna kihelkondade waimulikud.

Kohal wiibis ka ajaloolise romaani „Mahtrasõja" autor kirjanik Eduard Wilde, kes andis edasi Mahtra wabaduswõitlusest osawõtnute, manalasse warisenute kangelaste terwitused. Ta ütles, et nemad sealpool jälgiwad wiimast kui ühte Eesti riigielu sündmust. Nad jääwat Eesti riigi senise elu arenemisega üldiselt rahule. wäljaarwatud ainult need wiimaseaja sündmused, kus püütakse end panna maksma wägiwaldse wõimuga ja kus ei olda rahul praeguse Eesti waba demokraatlise korraga sihtides diktatuuri poole. Nad seal hoiatawat Eesti rahwast sarnaste sammude eest.

Peale ülalnimetatud kõnelejate wõtsid sõna weel mitmed. Ausamba jalale asetati kohalikkude ja ümbruskonna organisatsioonide esitajate poolt elawaist lilledest pärgi. Peale selle andis Mahtra sõja 75. aastapäewa mälestamiskomitee esitaja mälestussamba üle K. L. Juuru kompaniile.

Lõpuks oli paraad ja K. L. poolt moodsa sõja demonstreerimine wanal Mahtra sõja lahinguplatsil. Paukusid püssid, pragisesid kuulipildujad ja mürtsusid „juurtükid". Oli mürtse, mis panid isegi maapinna jalgeall kõikuma. — Päris sõda kohe.

Päewakawa kohaselt oli weel korraldatud pidu, kus ette kanti esmakordselt romaani „Mahtrasõja" ainetel dramatiseeritud näidend „Mahtra sõda".

Mälestuspäew õnnestus täieliselt ja päewast osawõtjad lahkusid rahuldustundega.

Mahtralaste wastuhakkamise lõpuwaatus. - „Kroono wäe" peksutöö Mahtra mõisas. „Suur Keisri Herra" heitis armu, --- ja lasi talupojad surnuks peksta!

Nelipüha eelmisel pühal mälestas Mahtra rahwas piduliselt Mahtra sõja 75-ndat aastapäewa ning sel puhul awatakse seal ka mälestussammas tolleaegsetele wabaduswõitlejatele, kel julgust oli isegi tsaari rusikawalitsuse ajal „armulistele mõisahärradele" wastu hakata. Mahtra „sõda" ise leidis aset 2. juunil 1858. aastal. See oli sündmus, mis wapustas kogu Eesti rahwast. Mahtra meeste mässuteade lewis kulutulena ümbruses. Kõikjalt — Hagudist, Raplast ja mujalt tõttasid talumehed Mahtra meestele appi. Mäjs oli arusaadawalt nurjumisele määratud ja sõjast, nagu rahwas seda nimetab, osavõtjad said ränga karistuse osalisteks. Mahtra sõda on jäänud meie ajalukku aga püsima silmapaistwa etapina juurest wabaduswõitlusest, mis lõpuks wiis wälja rahwa iseseiswuseni. Mahtra sõja on Ed. Wilde jäädwustanud kirjanduses oma samanimelise romaaniga.

Awaldame allpool ajaloolise dokumendi, mis wäga iseloomulikult walgustab tolleaegse walitsewa wõimu käitumist Mahtra sõja tegelastega. Dokumendi omanikuks on endine kooliõpetaja hr. Krieg, kelle isa Hans Krieg oli ka üks Mahtra sõjast osawõtjaid. Hans Krieg oli Hagudis Rebase renditalu omanik. Ta tõttas kahe kaasolesega — Uustalu peremehe Kaarel Kleinbergiga ja Päätjüri talunikn Mart Aaroniga Mahtra meestele appi. Teel tulid neile aga wene soldatid wastu ja awasid püssidest tule. Meestel jäi üle põgenemine. Soldatid saatsid kunle järele. H. Kriegile tungis üks kuul jalga, kaks kuuli läbistasid kuwehõlmu. Mehed elutsesid hiljem kaua aega metsades peidus. Sinna wiisid neile omaksed toitu järele. Kuna neude süüd ei saabud kindlaks teha, jäid nad hiljem karistamata. Mõisahärrad kiitlesid pärast, et nemad on talupoegade eest keisrit palunud ja keiser on kinkinud neile elu. Millise karistusehinnaga see „armuandmine" sündis, näeme ajaloolisest dokumendist. „Armuandmise" alla kuulunud talumehed perseti lihtsalt surnuks. Sest 1000 kepihoopi — kas see pole hukkem kui maholastmine!

Dokument Mahtra sõjast osawõtnute karistamise kohta, mille üheist leheküljest awaldame üleswõtte siin kõrwal, on õieti kuberneri käsukiri, mis „Maa Walla Kuulutaja 1859. a. nr. 4" lisana saadeti laiali üle maa. Tema mafendawat mõju wõisid wõimukandjad juba ette ära arwata. Toome dokumendi teksti ära täielikult, ega lisa enam ühtki selgitust ridadele, mis isegi räägiwad küllalt selget keelt:

Kuulutamine

Eestimaa Kubernöri-herra poolest

Eestimaa talorahwale

Hirmsad eksitused ja segadused on minewal suil meie maal sündinud. Mitmes mõisas on rahwas ülekohtusel wiisil abiteo andmisest taganenud. Mahtra wallas nemad on awalikult seatud Wanemate wasta sõnakuulmata olnud ja pealegi Kroono wäe wastu hakanud. Niisugune kuri tö ei wõinud karistamata jääda.

Kõik mis seal tehtud ja sündinud, sai kohto wiisil hoolega järele kuulatud, ja meie Suur Keisri Herra andis käsku, sõjaalused Wäe-kaelakohto alla panna. Wäe-kohus möistis kõigile, kes riisumise, põletamise ehk tapmise osawõtjad olnud, surmanuhtlust. Seda nuhtlust päris Seaduse järk.

Aga teie Wanemad olid näinud, et suurem hulk neist, keda Wäe-kohus hukka möistnud, eksituse ja ka oma kerguse läbi selle kurja pöörase meele sisse langenud, et nemad ülekohut hakkasid tegema ja wiimaks, kui wiina läbi oma möistust olid ärakaotanud, weel suuremat patu tegid. Selle pärast teie Wanemad on nende hukkamöistetud mecste eest palunud.

Selle palumise peale meie armulik Suur Keisri Herra on nende kurjategijate peale armu heitnud ja neile nende elu kinkinud, ning seda käsku annud, et need trahwid pidid täidetud saama, mis siin wõite lugeda, ja et peale selle kõige kahjo ja rikkumise eest peab tasumist päritud saama ülepea kõige nende käest, kes minewal aastal 2-mal Jaani-kuu päewal Mahtra mõisas mässamise paigas on olnud.

Need trahwid on 10-mal Küünlakuu päewal Mahtra-mõisas Kroono wäe läbi saanud täidetud. Et need patused inimesed enne seda oma süüd äratunnetsid, kahetsesid ja Jumalalt andeks palusid, on kirikuõpetaja neid enne nuhtlust rahwa kuuldes manitsenud. Need süüalused, kes sel ajal haiged olitwad, saawad omad trahwid päralt kätte. Kolm neist mässajate peameestest ei ole mitte ilmalikko kohto alla saanud, sest et kaks neist mässamise ajal surma saamud, kolmas iji enesele otsa teinud.

Sest, mis minewal aastal sündinud, kõik rahwas wõib näha, mis hirmsa wiletsuse ja kahjo sisse inimene langeb, kes Seaduse wasta teeb, ja Wanemate sõna ei kuule. Iga rahoriikumise ehk wastopanemise eest pean mina, se kubermango ülem walitseja, süüalused trahwima, ja nõnda ka Tallitajad ja nende Abimehed, kes mitte oma ammetit Seadust mööda üles ei pea, — sest nende kohus on, ülematele abiks olla, et raho ja Seadus rikkumata jääb, kuda nemad seda Jumala ja inimeste ees on wandunud.

Iga seadus, mis ülema Kohto poolest seatakse, saab rahwale trüki läbi kuulutud. Tallitajatele ja nende Abimeestele kinnitan iseäranis, et nemad peawad püüdma, et hästi Seaduseraamatust kui ka kõigest kohto-kuulutamistest täieste aru saada, sest et nemad kõigis asjus eneste kogoduste õiguse-juhatajad peawad olema. Nemad peawad oma seatud wõimust mööda raho segajaid ja neid, kes mitte ei taha sõna kuulda, noomima ja trahwima. Kui nemad nende üle wõimust ei saa, siis peawad sest õigel ajal Mõisawanemate ja Haakenrihtri-herradele teada andma, muido langewad ise suure wastamise alla.

Et keegi teadmata ei eksi, olen mina need Keisri poolt antud seaduse-käsud siia juure lasknd trükkida, kust igamees wõib teada saada, kus kohtudesse ja mis ülemate juure talopoeg wõib kaebama minna, kui arwab et temale ülekohut tehtud*), ja kinnitan teile, et teie neid hoolega läbiloete ja tähele panete, enne kui kaebama lähete. Kes neist seaduse-käskudest mitte aru ei saa, se palugo oma Tallitaja, Mõisawanema ehk Kihelkonna-kohto-herra käest nõnu ja seletust; kes aga rahwa tühja juttu kuulda wõtab, sõnakuulmata on, ehk wasta paneb, ehk pealegi teistega kokkoheidab, et wägise kätte saaks, mis tema oma õiguseks arwab, se kutsub ise enese peale trahwi.

*) Need käsud on ühe ise lehe peale siia juure trükitud.

20-mal Paasto-kuu päewal
1859 aastal.

Kindral Ulrich.

Trahwid

mis Suur Keisri Herra, Kindral-Kubernöri-Herra arwamist möödа, nende talupoegadele on möistnud, kellel selle mässamise poolest süüd on, mis 1858 aastal 2. Jaani-kuu pääwal Mahtra mõisas sündinud.

Mahtra wallast Ado Andrei ja Kaio wallast Peter Olander: — Kadalippu, kumgi 1000 hoopi; nemad kaotawad kõik oma seisuse õigused ja saawad 20 aasta peale kõige rängema wangitööle mägede sisse ärasaadetud, ja kui se aeg üle on, seadust mööda Siberi-maale asutud.

Mahtra wallast Hans Piller ja Jaak Kastan (Kastor) Matsi, Kaio wallast Otto Olander ja Ado Trost, Juuru wallast Mihkel Baumann, Maidla wallast Jaan Kroon (Kran): — Kadalippu, igaüks 600 hoopi; nemad kaotawad kõik oma seisuse õigused ja saawad ränga wangitööle kroono-wabrikutesse ärasaadetud: Piller, Kastan, Trost ja Kroon 6 aasta peale, Olander ja Baumann 5 aasta peale, ja kui se aeg üle on, seadust mööda Siberimaale asutud.

Mahtra wallast Arroseppa Daniel Schmiedeberg, Mäe Daniel Schmiedeberg, Otti Jürri Rosenmä ja Toma Juhhan Reinwerk (Reinwert): — Kadalippu, igaüks 400 hoopi; nemad kaotawad kõik oma seisuse õigused ja saawad Siberi-maale kõige kaugema kohtadesse ärasaadetud.

Mahtra wallast Endine Tallitaja Hans Tertius: — Kadalippu 100 hoopi; tema kaotab kõik oma seisuse õigused ja saab Siberi-maale kuski ligema kohta ärasaadetud.

Kaio wallast Mart Klemmer, Körtso Hindrik Piil (Matspil), Tõnno Lang ja Päärn Ellmann (Eilmann), Juuru wallast Jago Jürri Nikkolo ja Seppa Jaan Baumann, Purrila wallast Ustallo Hans Laur ja Päärn Walk (Walk), Harmi wallast Jago Jürri Mursa ja Kuimetsa wallast Mihkel Otz (Otsa): — Igaüks 100 witsahoopi; nemad kaotawad kõik oma iseäralised õigused, mis neil isi oma kohta ja oma seisuse poolest olnud, ja saawad Inseneri-wäe wangi-roodudesse 6 aasta peale ärasaadetud; kui se aeg üle on, saawad nemad seadust mööda Siberi-maale asutud, aga kui keegi neist senna wangitööle ei kolba, siis selle käest wõetakse kõik tema seisuse õigused ära, ja tema saadetakse Siberi-maale asujaks.

Mahtra wallast Reino Jaan Mats (Matsi), Koido Hans Till (Tilli), Wainо Hans Kullerkup, Jago Hindrik Pabelson (Pawelson) ja Pertle Pridik Ot (Ottens): — Igaüks 80 witsahoopi; saawad sellesama wangitööle 4 aasta peale ärasaadetud, ning kaotawad nõndasammoti kõik oma iseäralised õigused.

Kaio wallast Jürri Obermann, Karro Hans Errin ja Prits Lang, Purrila wallast Hans Kasper, Nepsu Jaan Winter ja Ustallo Karel Andresmann: — Igaüks 70 witsahoopi; saawad sellesama wangitööle 2 aasta peale ärasaadetud, ning kaotawad nõndasammoti kõik oma iseäralised õigused.

Kaio wallast Wadde Jaan Paulus (Pauls) ja Juuru wallast Seppa Mart Guimann: — 70 witsahoopi.

Mahtra wallast Jaan Liiw (Liwa) ja Nore Tõnno Hans Kullerkup, Harmi wallast Käärdi Mart Müülmann ja Wanna Kubja Karel Ahma (Ama), Purrila wallast Endine Tallitaja Tõnnis Laur: — 50 witsahoopi.

Mahtra wallast Matsi Pridik Kastan (Kastor), Addra Hindrik Adder (Adra) ja Perupu Jaan Ustel (Uster): — Jääwad weel 6 kuu peale wangi ja saawad päralt lahti.

Atla wallast Ado Peber (Pewer), Mahtra wallast Jürri Uit (Uidküll) ja Herreda (Pae) wallast Tiits Rodemann: — On lahtilastud, aga kohto waljo järelewaatamise alla pandud.

Kaio wallast Prits Wadder (Watter), Jürri Kütsin (Kütsen), Tõnno Mats Illiftom (Iliston), Jaan Wannbermann, Jaan Piil (Piller), Mikko Päärna Mats Piil, Juhhan Nurk, Mihkel Klammer (Klemmer), Mats Trost ja Tõnno Amberg (Asberg), Mahtra wallast Tilli Otto Lesmann: — Nende meestele on se aeg, mis nemad kohto al ja wangis olnud, trahwiks arwatud, ja nemad on lahtilastud.

Mahtra wallast Tõnno Pabelson (Pawelson), Kaio wallast Jürri Sille, Mart Toll (Töll) ja Jaan Pestel (Penter), Atla wallast Tallitaja Klause Jürri Nepp (Lepp) ja Tallitaja Abimees Kokka Maddis Weimer, Maidla wallast Tallitaja Hans Piip (Piper): — Kogeni süü alt lahti möistetud.

Seaduse järel peab kõik kahjo ja rikkumine tasutud saama, mis rahwa mässamise läbi on sündinud. Kindral-kubernöri-herra on õigeks arwanud, et seda tasumist tuleb pärida ni hästi kõige nende talopoegade käest, keda selle mässamise pärast on Wäe-kohto alla pandud, kui ka ülepea kõige nende käest, kes Mahtras mässamise paigas olnud. Seda Aulikо Würsti Kindral-kubernöri-herra arwamist on Suur Keisri Herra kinnitanud ja käsku andnud, selle järele teha.

Kindral Ulrich.

Trahwid,

mis Suur Keisri Herra, Kindral-Kubernöri-Herra arwamist möödа, nende talopoegadele on möistnud, kellel selle mässamise poolest süüd on, mis 1858 aastal 2. Jaani-kuu pääwal Mahtra-mõisas sündinud.

№	Kus wallast	Nimed	Trahw
1 2	Mahtra Kaio	Ado Andrei Peter Olander	Kadalippu, kumgi 1000 hoopi; nemad kaotawad kõik oma seisuse õigused ja saawad 20 aasta peale kõige rängema wangitööle mägede sisse ärasaadetud, ja kui se aeg üle on, seadust mööda Siberi-maale asutud.
3 4 5 6 7 9	Mahtra „ Kaio „ Juuru Maidla	Hans Piller Jaak Kastan (Kastor) Matsi Otto Olander Ado Trost Mihkel Baumann Jaan Kroon (Kran)	Kadalippu, igaüks 600 hoopi; nemad kaotawad kõik oma seisuse õigused ja saawad ränga wangitööle kroono-wabrikutesse ärasaadetud: Piller, Kastan, Trost ja Kroon 6 aasta peale, Olander ja Baumann 5 aasta peale, ja kui se aeg üle on, seadust mööda Siberimaale asutud.
9 10 11 12	Mahtra „ „ „	Arroseppa Daniel Schmiedeberg Mäe Daniel Schmiedeberg Otti Jürri Rosenmä Toma Juhhan Reinwerk (Reinwert).	Kadalippu, igaüks 400 hoopi; nemad kaotawad kõik oma seisuse õigused ja saawad Siberi-maale kõige kaugema kohtadesse ärasaadetud.
13	Mahtra	Endine Tallitaja Hans Tertius	Kadalippu 100 hoopi; tema kaotab kõik oma seisuse õigused ja saab Siberi-maale kuski ligema kohta ärasaadetud.
14 15 16 17 18 19 20 21 22 23	Kaio „ „ „ Juuru „ Purrila „ Harmi Kuimetsa	Mart Klemmer Körtso Hindrik Piil (Matspil) Tõnno Lang Päärn Ellmann (Eilmann) Jago Jürri Nikkolo Seppa Jaan Baumann Ustallo Hans Laur Päärn Walk (Walk) Jago Jürri Mursa Mihkel Otz (Otsa)	Igaüks 100 witsahoopi; nemad kaotawad kõik oma iseäralised õigused, mis neil isi oma kohta ja oma seisuse poolest olnud, ja saawad Inseneri-wäe wangi-roodudesse 6 aasta peale ärasaadetud; kui se aeg üle on, saawad nemad seadust mööda Siberi-maale asutud, aga kui keegi neist senna wangitööle ei kolba, siis selle käest wõetakse kõik tema seisuse õigused ära, ja tema saadetakse Siberi-maale asujaks.
24 25 26 27 28	Mahtra „ „ „ „	Reino Jaan Mats (Matsi) Koido Hans Till (Tilli) Wainо Hans Kullerkup Jago Hindrik Pabelson (Pawelson) Pertle Pridik Ot (Ottens) sen.	Igaüks 80 witsahoopi; saawad sellesama wangitööle 4 aasta peale ärasaadetud, ning kaotawad nõndasammoti kõik oma iseäralised õigused.
29 30 31 32 33 34	Kaio „ „ Purrila „ „	Jürri Obermann Karro Hans Errin Prits Lang Hans Kasper Nepsu Jaan Winter Ustallo Karel Andresmann	Igaüks 70 witsahoopi; saawad sellesama wangitööle 2 aasta peale ärasaadetud, ning kaotawad nõndasammoti kõik oma iseäralised õigused.
35 36	Kaio Juuru	Wadde Jaan Paulus (Pauls) Seppa Mart Guimann	70 witsahoopi.

Lehekülg Mahtra-dokumendist.

Raadio saatekawa.

Neljapäewal, 8. juunil.

Tallinn, 298,8 m. 18.00 heliplaate ja reklaami. — 18.15 wõõrsmaiste päewauudiseid. — 18.30 heliplaate. — 19.00 põllumajandusküsimuste teateid. — 19.15 kodumaiste päewauudiseid. — 19.30 ülekanne Tartust. — 20.05 kontsert. Juh. md. Ark. Krull.

Tartu, 379 m. 18.00 heliplaate ja reklaami. — 18.15 ülekanne Tallinnast. — 19.30 Woldemar Mehtus: Peegelpilt ja mina (Pildimaagiast). — 20.00 ilmateade ja ajamäärtaja-biendus. — 20.05 ülekanne Tallinnast.

Pärnu 1796,4 mtr. ja Helsingi 368,1 mtr. 18.15 — kontsert, 19.50 — laulu etteiandeid, 20.15 — kontsert.

Leningrad, Kolpino 857,1 mtr. 08.30 — puhkpillide kontsert, 14.00 — laste kontsert, 17.30 — kontsert, 19.30 — rahwamuusikat.

Moskwa, Komintern 1000 mtr. 09.15 — kontsert.

Stockholm 435,4 ja Motala 1348,3 mtr. 17.30 — lastetund, 17.45 — heliplaate, 20.00 — koorikontsert, 22.00 — kirikukontsert.

Heilsberg 276,5 mtr., Königsberg 217,1 mtr. 11.30 — kontsert, 16.00 — kontsert, 20.00 wiiuli etteiandeid, 22.30 — koori kontsert.

Riia 525,4 mtr. 16.00 — kontsert, 17.30 — laulu, 19.05 — wõõrsi muusikat, 20.40 — ajawiite muusikat.

Reedel, 9. juunil.

Tallinn, 298,8 m. 18.00 heliplaate ja reklaami. — 18.15 wõõrsmaisi päewauudiseid. — 18.30 lastetund. — 19.00 heliplaate. — 19.15 kodumaisi päewauudiseid. — 19.30 dr. Konstantin Tonn: Korralik uni ja tema häired. — 20.00 ülekanne Tartust. — 20.05 kontsert. Juh. md. Ark. Krull.

Tartu, 379 m. 18.00 reklaami ja heliplaate. — 18.15 ülekanne Tallinnast. — 20.00 ilmateade ja ajamäärtaja-biendus. — 20.05 ülekanne Tallinnast.

Tapeti Afganistani kuninga wend.

Üliõpilane lasi saadiku Berliinis maha. Mõrwar hüüdis: „Elagu wabadus!“

Berliinis, 6. juunil. Täna tapeti Berliinis Afganistani täiswolituslik saadik Sirdar Mohammed Aziz khan, Afganistani endise kuninga wanem wend. Ta sai ühe Berliinis õpideriwa Afganistani üliõpilase rewolwrikuulist raskesti haawata ja suri hiljem hospidalis.

Saadik walmistus parajasti lähedal olewasse Tiergarteni parki jalutama minema, kui saatkonda sisse astus 33-aastane Afganistani üliõpilane Sayed Kamed, kes õpib Berliini ülikoolis Afganistani walitsuse kulul ja oli saatkonnale hästi tuntud. Sisseastuja wahetas saadikuga mõned sõnad, tõmbas siis rewolwri wälja ja awas saadikule tule. Üks kuul tungis saadikule rinda, just südame alla. Noor sugulane, kes saadikut harilikult tema jalutuskäikudel saatis, sai ühest kuulist õlast kergesti kriimustada. Raskesti haawatud saadik wiidi kohe Moabiti hospidali, kus Saksa wälisministeeriumi soowil tuntud kirurg professor Sauerbruch tegi temale operatsiooni, mis aga ei suutnud haawatut päästa. Saadik suri kaks tundi pärast atentaadi toimepanekut.

Mõrwar ei awaldanud wastupanu arreteerimisel. Ta ütles: „Mina olen teadlik selles, mida tegin, ja wastutan selle eest.“ Ülekuulamisel politseis mõrtsukas seletas, et tema pani mõrwa toime patriootlikel motiiwidel, sest tema toetab liikumist, mille eesmärgiks on kukutada praegune walitsuskord Afganistanis.

Tapetud saadik oli 55 aastat wana. Ta tuli saadikuks Berliini alles käesolewa aasta alul. Warem ta oli saadikuks Moskwas. Tema Berliini ülepaigutamine sündis tema enda soowil. Tema wanem poeg nimetati hiljuti Afganistani saadikuks Roomas.

Tunnistajate seletuse järgi on mõrwar saadikut tulistanud hüüdega: „Elagu wabadus“.

Ameerika eestlased saabumas.

Jõuawad laupäewal Tallinna. — Paljud jääwad Eestisse alaliseks.

Wälis-Eesti kongress 26. juunil Tallinnas.

Laupäewal, homm. kl. 9—10 paiku saabub Tallinna juur hulk ameerika eestlasi, kes kauemat aega kodumaalt eemal wiibinud ja nüüd tulewad tagasi juubeli-laulupeo külalistena, kuna suurem osa neist arwatawasti jäädawalt siia jääb, kuna on wõtnud kaasa oma wallaswara, majakraami, autod j. m. Wiimastel kuudel Ameerika eestlased väärisid oma kodumaale sõidust ja see omalaadne tihutustöö on head wilja kandnud, kuna m.-l. „Gripsholm“ toob üle juba kaks wälseestlase ja „Frederick 8“ paarikümne ümber. Wiimasel wiibib ka tuntud New-Yorgi eestlane, seltskonnategelane hra A. Sandluk. Suurem osa kodumaale tulijaist wõttis osa P.-Ameerika eestlaste kongressist, mis peeti New-Yorgis 26. mail, s. o. üks päew enne kodumaale teele ajamist.

Kongress äratas suurt tähelepanu Ameerika eestlaste seas ja delegaate sõitis kokku ülemaalilselt. Wiimasel ajal on märgata wälseestlaste seas suuremat huwi organiseerimistöö wastu ja Eesti seltside liikmeks astuwad paljud neist, kes wanemalt sellest ei tahtnud kuuldagi. Wälseestlaste organiseerimistöösse on palju kaasa aidanud ja järjest selleks tihutustööle teinud Ameerika eestlaste häälekandja „Meie Tee“ ja wälseestl. ühine ajakiri „Wälis-Eesti Almanak“. Ameerika eestlaste konzressi päewakorras olid mitmed küsimused, mis esitati Wälis-Eesti ühingu poolt, kuna tähtsamaks päewakorra punktiks oli Ameerika Eesti liidu põhikirja kinnitamine. Tallinnas peetakse 2. üleilmlisele Wälis-Eesti kongressile waliti Ameerika eestlaste poolt saadikuteks prl. Isolde Eland, hra A. Matson New-Yorgist. Kongress peetakse Tallinnas, Estonia sinises saalis 26. juunil kl. 10 homm. Samas peetakse samal ajal ka 1. Wälis-Eesti näitus. Mõlemi korraldajaks on Wälis-Eesti ühing, kes palub tallinlasi waeluks ühingu büroole, kes oleks nõus wõimaldama oma majas või korteris peatust laulupeo ajal Tallinnat külastawatele wälseestlastele. Kõik ülesandmised wõetakse tänuga wastu büroos, W. Posti 8.

Esialgselt on teada järgmised wälseestlaste nimed, kes saabuwad laupäewal: Karl Raudsepp abikaasa ja tütrega, John Mölder, Alfred Thalman abikaasa ja pojaga, pr. E. W. Freemann, A. Mihk, pr. E. Kousa, hra M. Anderson, hra A. Vollmann abikaasaga, hra O. Abol, E. Sild abikaasaga, pr. L. Luik, prl. E. Luik, hra M. Palmes abikaasa ja tütrega, prl. J. Elend, pr. A. [illegible] pojaga, pr. A. Mehk, pr. E. Sepp, pr. J. Ild, Allan Dean Ild, pr. M. Rodel, pr. E. Miller, E. Walle, pr. O. Malk, Julius Malk, M. Walter, hrad A. Hendrikson abikaasaga ja August Hendrikson abikaasa ja pojaga, hra G. Allman abikaasaga, hrad A. Jõrus ja A. Miller, pr. P. Grass kahe pojaga, prl. E. Nellis, hra R. Loss, G. Perlel, M. Kääramees, J. Pertel, pr. H. Rea lastega, prl. E. Wilkes, L. Wiitanen, A. Wiitanen, hra A. Tiisler abilaasaga, J. Wikeria, E. Kurro (Kuru), F. ja J. Kurro, prl. A. Kapmann, pr. A. Nuut, E. Nuut, hrad A. ja M. Nuut, E. Wirk, pr. C. Okelman, H. Okelman, M. Loon, hra K. Sööder abikaasaga, prl. M. Joks, hra O. Wilkes, J. Pihlak, A. Tõnisson, K. Kukk, P. Milerand ja pr. Milerand, hra J. Mihkel, hra J. Seigard abilaasaga.

Peale mainitute saabub weel a.-l. „Frederick 8“ mitukümmend eestlast Stokholmi kaudu ja paljud teised, kes tulewad wäikesemate gruppidena Inglise ja Saksa liini laewadega. Weidi hiljem saabuwad wälseestlased Brasiiliast ja Argentiinast, kuid wähemal arwul kui P.-Ameerika ühendriikidest. Austraalia kohta punduwad praegu täpsamad andmed, kuna Lääne-Euroopa riikidest saabuwad eestlased juba igapäew.

Igasugust informatsiooni wälseestlaste kohta annab Wälis-Eesti ühing Tallinnas.

Chicago maailmanäituse imeilu.

Auto walmib 20 minuti jooksul.

Chicago ilmanäituse ihiits on piltilkult kujutada teaduse arengut möödunud sajandil ja teaduse rakendamist tehniliste ülesannete teostamisele. Selletõttu kujuneb näituse keskuseks „teaduste hall“, millesse ameerika ajalehtede teadete järgi, koondatud loendamatul arwul igasuguseid tabeleid, diagramme, jooniseid ja plastiilisi jälgendeid.

Muuseas leidub geoloogilises osakonnas Piccardi ühepalli mudel.

Teiste näituse paviljonide seas üratawad tähelepanu põllutöö, elektri, ainulaadne raudteede ja hiiglaslik autode paviljon, kus tuhandete külastajate nähes walmistatakse jookswal lindil kahekümne minuti kestel auto. Wõib mainu kontorisse, tellida sealt muretüübilisema masina, pool tundi jalutleda näitusel ja siis tuliuues läikiwas autos, mille ostuhind odawam kui kuskil mujal, rahulikult koju sõita.

Raudteede paviljonis näidatakse elektri abil liikuwat wedurit, mille piikus 76 jalga ja raskus 521 naela. Selle muodsaima masinaehituse toote kõrwal aga seisab wana weteraan — esimene Chicagost wäljunud wedur.

Kuigi Chicago näitus kannab ilmanäituse nimet, on seal siiski peamiselt esindatud ainult Ameerika. Euroopast on wäljapanduid wõrdlemisi wähe. Ilusamaid paviljone on püstitanud Poola, tähelepanu köidab ka Belgia genti stiilis ehitatud hoone ja prantslaste „Pariisi unlits“, mille toredatel waateakendel on wälja pandud modellkleidid ja kõik pariisi luksuskaubad.

Eriline osakond on pühendatud ameerika ajaloole. Seal asuwad lähestikku Lincolni jünnimaja, mahade küla ja sõjawäe telklaager.

Lõbustustele on jäetud palju ruumi. Peale hiiglasliku „Laste paradiisi“ on näitusel hulk restorane, kohwikuid, palagane, karusselle, ameerika mägesid, liikusid ja muid selliseid ajawiite kohti.

Oletatakse, et kõige suurema edu osalisels saab restoran „Wana Heidelberg“, mille peremeesteks fakt õlletõssturid. Ameeriklastel awaneb seal wõimalus nautida ehtsat Müncheni õlut.

Kulub mitu nädalat enne kui jõuab põhjalikult tutwuda näitusega, mis tõepoolest on suurim seni nähtuist.

Pildil ülal: „Teaduste hall“ Michigani järwe kaldal. All: näituse ülewaade lennukilt.

Rahwaerakond ise õhutas wabadussõjalaste liikumist.

Kuidas „Postimees“ eelmisele walitsusele ettekäiteid tegi

Nüüd, kus wabadussõjalased panid „Postimehe“ boikoti alla, walisus omalt poolt aga wabadussõjalaste liidu Tartu osakonna „Wanemuise“ märgli järgi sulges, on rahwaerakond ja „Postimees“ wõtnud õige kurjustawad noodid wabadussõjalaste suhtes. „Postimees“ kirjutab ja katsub nüüd näidata, kui hädaohtlik olewat wabadussõjalaste liikumine, kuidas see olewat lastud kaswada üle pea jne.

„Postimees“ jõuab sellele arusaamisele liig hilja, sest seni on just „Postimees“ ise see olnud, kes on wabadussõjalaste liidu igal sammul toetanud.

Sellest on kõigest mõni nädal tagasi, kui eelmise walitsuse siseminister otsustas wabadussõjalaste wabaõhu miitingud ja rongikäigud ära keelata, kuna oli karta, et neil wõiwad tekkida korrarikkumised.

Siis oli üksainuke leht, kes tollekordse walitsuse sammu üle wahulolematust awaldas ja seda hukka mõistis. See leht oli „Postimees“. Tema kirjutas siis oma 13. mai numbris, et „Taktiliselt on ümetiwõimude samm wõõrastawat muljet tekitanud. Igatahes jääb riigiwanema ja siseministri korralduse wäline mõju esialgu suure küsimärgi alla.“

Sellest nähtub igaühele päewselgelt, kuidas see „Postimehele“ põrmugi ei meeldinud, et wabadussõjalaste liidu tegewust pidurdati ja sel liidul muu seas ka Tartus rongikäik ära keelati.

„Postimehe“ kahepalgus maksis nüüd end rahwaerakonnale waluta ja nüüd lööb ta hädakella, et wabadussõjalased olewat üle pea kaswanud...

Aga kelle jüü? See on kõik puha „Postimehe“ ja rahwaerakonna oma jüü!

Wabadussõjalaste liikumise kaiw on nüüd äkki Toompea ära ehmatanud ja nüüd hakatakse otsima roopaseadjat, keda selle eest karistada. Süü weeretatakse nüüd kohaliikude prefektide ja politseimeikide peale ja need leidawad nüüd.

Kuid need pole milleski süüdi, waid meie siserorra eest on täiel määral wastutaw meie siisekaitse ülem — kohtusiseminister. Kui midagi korrast ära on, siis oleks pidanud walitsus siseministri kohal muudatuse ette wõtma, aga mitte tormama kohaliikude politseimeikide kallale, kes on waid käsutäitjad.

Wene piiril lasti karu maha.

Mesikäpp tungis piiriwalwe tunnimehele kallale.

Wene piiril, piiriwalwe Plüssa raioonis, Metsasihi kordoni lähedal lasi ööl wastu eilmest suwistepüha tunnil seisew piiriwalwur, noorem-allohwitser Waldmann karu maha. Piiriwalwur märkas karu alles siis, kui mesikäpp oli kõigest 10 sammu kaugusel ja mõnisedes walwurile kallale tungis. Walwur pani püssi palge, surmates karu ainsa panuga wintpüssist. Nagu hiljem selgus, oli kuul tunginud mesikäpale rinnust sisse, läbistades tähtsad sisseelundid.

Selgus, et on tegemist wana isakaruga. Metsasihi kordoni ümbruses on suured metsad, kus teatakse olewat karusid rohkemas. Mesikäpa nahk wõeti maha ja kuuldawasti ropitakse täis. Kuju seatakse üles mõnda piiriwalwe kasiinosse. Ainuke halb asi olewat, et suwise aja tõttu on nahk luitunud ja takerdunud. Karu käppadest said piiriwalwurid maiasmokkade pühadeprae.

Metsade peawalitsusest järele küsides selgub, et karusid wõib sageli üle Wene piiri Eestisse tulla. Pihkwa ja Leningradi wahelises piirkonnas on Wenemaal karude laskmine keelatud ja neid sigineb seal rohkesti. Möödunud talwel olsiti karu pedagoogilise muuseumi tarwis, kuid ei leitud, kuigi selleks oli auhind wälja kuulutatud.

Jahiseaduse järgi kuulub karu nahk sellele, kelle maa peal loom maha lasti. Wõimalik, et piiriwalwe jahisaagi pärast tuleb weel waielusi.

Elaw pühadeaegne liikumine raudteel.

Tallinnas müüdi 43.000 piletit 4,2 miljoni sendi eest. — Tartu lisarong katkes Jänedal pooleks.

Möödunud pühade ajal oli raudteedel rekordiline reisijate liikumine. Harilikud- ja lisarongid wedasid inimesi pühiks linnast maale ja kolmandal pühal tagasi. Lisaks sellele sündis suur rahwasterändamine linna ja maa wahel autobustel, weoautodel ning laewadel.

Tallinna Balti jaamast wõeti pühade laupäewal ja 1. pühal ligi 36.000 sõidupiletit 3,5 miljoni sendi wäärtuses. Läinud aasta nelipühil oli sõitjaid 32.000 — 2,8 miljoni sendi eest.

Rohke rahwaliikumise tõttu olid kolmanda pühа õhtul kõik Tallinna poole sõitwad rongid reisijatega ülekoormatud. Esimesena Tartu poolt sõitwa lisarongiga juhtus Jäneda jaama lähedal õnnetus. Sellest olenewalt hilinesid kõik järgnewad rongid Tallinna jõudmisega umbes tunni wõrra.

Tartu poolt tulew lisarong oli Jänedale jõudnes 22 wagunit pikk. Täiskiilutud waguniterida wedas kaks wedurit. Pinge oli niiwõrd tugew, et Jänedal katkes 4—5 waguni wahel ühenduskett. 18 wiimast wagunit lahutati wedureist.

Wiga parandati seega, et wigastatud ketiga wagun paigutati rongi lõppu. Umbes pool tundi kestnud manöwerdamise tõttu wõis rong edasi liikuda. Tartu lisarongi õnnetusest tekkis raudteel järgnewate rongide *ummik ja sellest tingitult hilinemine* sihtjaamas.

Elaw oli liikumine ka kitsaroopalisel. Seal müüdi pühade eel 7000 piletit 7000 krooni eest. Ka seal tuli ette Tallinna jaabuwate rongide hilinemisi, mis olenes reisijate rohkusest.

Wenizelos taheti surmata.

Kreeka endisele peaministrile tungiti kallale.

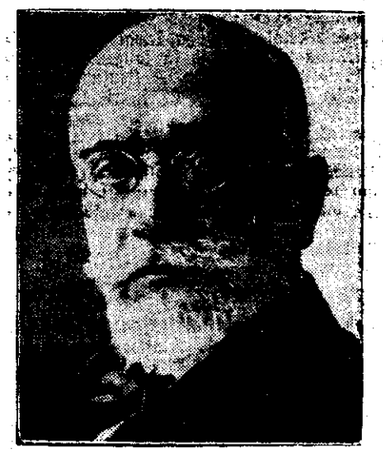

Wenizelos.

Ateena, 6. juunil. Kreeka endise peaministri Wenizelosi wastu pandi täna õhtul toime atentaat. Kui 70-aastane riigimees ühes abikaasaga oli maalt pealinna tagasi sõitmas, awati tema autole mõõdasõitwast autost tuli. Proua Wenizelos sai neljast kuulist raskesti haawata. End. peaministri isiklik julgeolekuametnik sai surma. Ka autojuht sai raskesti haawata, kuid suutis siiski weel oma sõitjad wiia Ateenasse. Wenizelos ise sai ainult klaasikildudest kergesti haawata. Laskjatel läks korda põgeneda. Atentaat pandi toime 6—7 kilomeetrit Ateenast.

Laenuprotsent 7 peale.

Kreekadalasel wabariigi walitsuse kogukulul otsustati krediitasutuste laenuprotsent wiia alla ühe protsendi wõrra, 8 pealt 7 peale. Protsendi alandamine soowitatakse läbi wiia wabal kokkuleppel. Majandusministrile tehti ülesandeks selles asjas astuda läbirääkimistesse erakrediitasutuste, Pikalaenu panga ja Eesti pangaga. Kui need läbirääkimised tulemusi ei anna ja laenuprotsenti 1. juuliks wabal kokkuleppel ei alandata, koostab majandusminister seaduseelnõu, millega laenuprotsendi alandamine tehakse sunduslikuks.

Manna sissewedu algab

Piihade eel töi „Päewaleht“ teate, et inimtoiduste sissewedu algab. Nagu nüüd selle teate kontrollimisel selgub, on walitsus ETK-le luba annud 20.000 kilo niisumannat Prantsusmaalt sisse tuua.

Peekoni hind 52—56 senti kilo.

Peekonisigade hindadeks on 7.—10. juunini Tallinnas noteeritud esimene sort 51 senti ja teine sort 47 senti kilogr. tapakaalus.

Ühes riiklise juurdemaksuga oleks see esimesele jordilt 56 senti ja teiselt jordilt 52 senti kilogr. Aluseks wõetud antwesiamisel keskmine peekonihind, kes kaalub tapetult 65 klg.

Tartu sündmustele oodata lõppotsust.

Sisekaitse ülem ootab juurdlusmaterjali kohalejõudmist.

Tartu „Wanemuise“ skandaal ei ole kaugeltki weel kaitseseisukorra maksmapanekuga ja Tartu wabadussõjalaste liidu sulgemisega lõppenud. Siseministeeriumis oodatakse lõpuliku politsei juurdluse kohalejõudmist, et sündmuse kohta täies ulatuses seisukohta wõtta.

Teatawasti omab kaitseseisukorra maksmapanek tagasiulatawa jõu 48 tunni wõrra. Seega juhtus „Wanemuise“ skandaal kaitseseisukorra maksmise ajal. Juurdlusmaterjali kohale jõudes sisekaitse ülem teeb otsuse, mida politsei poolt leitud süüdlastega ette wõetakse. Trahwida wõib süüdlasi Tartust wäljasaatmisega, trahwi määramisega administratiiw korras ja kohtu alla andmisega.

Politseili juurdlus Tartu sündmuste kohta kestab edasi. Selle eesmärgiks olewat rahurikkujate isikut. lõplik selgitamine. Peale prefekt Wares ja komissar Saebelmanni teisi wallandamisi Tartu politseis ei ole.

Ka wälismaal möllas tuli.

Tärkliisewabrik süüdati Poolas.

Warssawi, 5. juunil. Torunis tuli häwitas suure tärkliiswabriku. Tuli möllas kuus tundi, hoolimata kogu tuletõrje jõupingutustest. Kaks tuletõrjujat said gaasimürgituse, hoolimata gaasimaskidest.

Esialgsel juurdlusel saadi andmeid, mis lasewad oletada süütamist. Wabriku direktor ja kaks inseneri wangistati. Arwatakse, et wabrik oli süüdatud kõrge kindlustussumma kättesaamiseks.

Terwe küla häwines tules.

Warssawi, 6. juunil. Lodsi lähedal põles maha terwe küla 65 taluga. 108 perekonda jäi peawarjuta.

Suured tulekahjud Soomes.

Helsingi, 6. juunil. Suwiste pühade laupäewal oli Soomes mitu suurt tulekahju, mis jõunitasid mitme miljoni eest kahju. Kõige juurem tulekahi oli ühes külas Turu lähedal, kus põles maha umbes 30 maja. 10 perekonda jäi peawarjuta. Tuli oli alguse saanud ühest saunast. Teine suur tulekahju oli ühes mõisas Helsingi lähedal, kus põles maha 7 maja. Peale selle on mitmes kohas olnud metsapõlemisi. Tuli on häwitanud umbes 70 hektaari metsa.

Lennukid põrkasid kokku.

Berliin, 5. juunil. Õhuwõistlusel Nürnbergi lähedal põrkasid kaks lennuki kokku ja kukkusid alla. Mõlemad lendurid said surma.

Loodetaw ilm neljapäewal, 8. juunil.
Kergest kestmiseni idapoolseid tuuli, jõisel selgewõitu, päewal rünkpilwitus ja pärastlõunal kohati äikese wõimalus. Soe ilm püsib.

Üsalduskoht.

Suurem firma avab kõikjale osakondi. Selleks vajatakse korralikke isikuid osakonna juhatajaiks. Sissetulek kuus 600 R. M. Täiesti uus müügiviis. Pakkumised saata: Postschliessfach 823 Kassel. Deutschland.

Hooletus hävitas 17 hoonet.

Pühadereedel 2. juulil kella nelja ajal p. l. puhkes tuli lahti Järvamaal Nõmmküla wallas Tamsalu jaama lähedal asuwas Uudekülas, kus häwisid tules seitsme talu hooned, kokku 17 hoonet. Peawarjuta jäid 9 perekonda, kes esialgu ajusid naabrite juurde. Tules häwines ka rohkesti wallaswara ja elusinwentarist üks hobune, kolm lehma ja seitse siga. Kogu kahju küünib üle 3,5 miljoni sendi, mis seda enam tuntawam, et osa maju oli kinnitamata, osa kinnitatud kaugelt alla nende tõelise wäärtuse. Wallaswara aga oli hoopis kinnitamata. Tuli sai alguse küla põhjaserwal asuwast Karl Uudewaldi talu karjakõgist teenija hooletuse tõttu, kes jättis karjakõgis tule pliidi alla wahetuleks.

Uudeküla asub Tamsalu jaamast umbes paari kilomeetri kaugusel. Kümmekond talundit moodustawad selle põhjast lõunasse ridastikku asuwa küla, kus talude omanikkude nimed seotud Uude-ga, näiteks Uudewaldt, Uudeküll, Uudelinn jne., wähe aga teisenimelisi. Tuli algas küla põhjaserwalt Karl Uudeküllu talust, kus teenija Lisette Lents keetis karjakõgis seakartuleid. Pliidi alla wahweta jäetud tulest lendas sädemeid põrandal olewaisse hagudesse, millised jüttides andsid tule edasi katusesse. Kuiwa ja tugewa põhjatuulise ilmaga wõttiski tuli wõimust. Kui tuld märgati, olid talu hooned juba terwena leekides ja tuli kandumas allatunle asuwatele Jaan Uudeküllu ja teiste majadele.

Onnetusest teatati Tapa politseikomissarile, kes alarmeeris kohaliku tuletõrje. Saabusid ka mujalt kohtadest tuletõrje mootorpritsid nagu Rakwerest ja Wäike-Maarjast, wõrkel arwul ka käsipritse. Tuletõrje kohale ilmudes, oli wähe teha põlewate hoonete päästmiseks. Peaaegu üheaegselt olid wõtnud tuld Jaan Uudeküllu, Joosep Uudewälja, Hans Uudeküllu ja Johannes Grauni talude hooned. Mainitud talud olid juba leekides, kui tuletõrje Tapalt saabus kella wiie ajal. Tuletõrje seadis peamiselt oma ülesandeks piirata tule lewimist, suutes selle juures päästa tuldwõtnud hooneist Joh. Grauni elumaja, kuna aidad ja laudad põlesid maha. Kustutustööd kestsid kuni õhtu kella 20, kusjuures suureks takistuseks oli weepuudus ning tugew tuul, mis löötsus leegitsema kustuma hakanud tukid. Tuli siiski enam laiemale ei lewinud.

Tules häwinesid: Karl Uudeküllu talu elumaja ühes kõrwalhoonetega ja suurema osa kraamiga. Tulle jäi ka kaks siga; Jaan Uudeküllu talu hooned, kus samuti jäi tulle suurem osa kraami. Hukkus ka hobune ja kolm siga; Aug. Uudelinnu talu hooned; Joosep Uudewälja talu hooned; Karl Grauni talu hooned terwikuna ühes osa kraamiga; Johannes Grauni aidad ja laudad; Hans Uudeküllu elumaja. Kokku põles ära 17 hoonet. Peawarjuta jäid 9 perekonda, kelle liigete arw kokku 30.

Pilt tulekahju kohal oli masendaw. Kostis tule all kannatanute hädaldamine, joosti siia-sinna, et saaks weel mõnegi asjakese päästa. Tuli aga õgis kiirelt ülikuiwi maju, millistest osa õlgkatustega ja seega tulewastuwõtlikud ka wäikemale sädemele. Kurwem kõigist oli lugu Karl Uudeküllu talus, kust algas tuli. Hoonete kinnitus oli nädala kolme eest lõppenud ja edasikinnituseks oli maks tasumata. Elujõulisest külast olid õhtul järel waid suitsewad aherwared, mille juures käisid ükskõikud elanikud pisarsilmil ja saatuse lõõgist küürunajunutena.

Järwa-Jaani õhenduskooli hoolekogu poolt 28. mail 1933. a. Järwa-Jaani täienduskooli ruumes korraldatud asjalise loterii wõitude nimekiri.

Pil. W.	Pil. W.	Pil. W.	Pil. W.	Pil. W.
7—56	200—73	491—70	582—68	764—80
10—57	214— 5	491—88	603—81	768—30
12—26	227—99	414—25	609—90	774—69
17—10	262—74	428—56	618—65	776—41
27—50	244—64	429—92	627—47	787—27
48—100	265—60	460—30	636—62	830—10
57—29	273—51	475—24	656—43	838—23
59—32	277—18	487— 2	658—98	840—81
88— 9	309—13	488—63	672—75	846—84
91—96	310—89	491—22	678—37	874—66
92—43	319—58	511— 1	691—46	905—35
102—91	337—76	523—16	698—54	913—52
110—55	339—11	525— 6	705—93	914—43
111—17	346—40	542—20	710—67	918—83
112—38	348—71	549—45	712—70	920—49
132—37	349—61	551— 8	716— 4	929—14
131—72	350— 3	566—59	726—78	939—42
138—33	361—12	567—94	734—36	943—95
151— 7	376—21	572—15	742—44	989—29
168—96	380—97	577—77	753—85	995—82

Rohke osawõtt kõnekoosolekutest.

Pühade ajal korraldati üle maakonna terwe rida kõnekoosolekuid rahwahääletusele tulewa riigikogu põhiseaduse muutmise kawa selgitamiseks. Osawõtt koosolekutest oli üldiselt rohke. Sirgumeeste tihutustöö ei näi maal wilja kandwat.

Pühade ajal kõnelesid Järwamaal kefferakonna poolt peale teiste ka rtl. Raudkepp ja J. Tõnisson. Neil oli kogu aeg saatjaks juba Tallinnast saadik wabadussõjalaste liidu meeste jõuk, kes autol igalepoole kõnelejatele järgnes. Koosolekuile jõudes ajuti koosolekut segama. Nii oli see Paides, Türil, Allikul j. m. Sirgumehed said aga igalpool põwasti hurjutada.

üleriiklik karjakaswatajate päew.

peetakse Jänedal.

Kontrollühingute liidu korraldusel peetakse tänawune üleriiklik karjakaswatajate- ja karjakontrollpäewa koos niidu- ja karjamaa arendajate seltsi suwepäewaga põllumeestele kui ka huwireisijaile üldiselt tuntud looduslikult ilusas Jäneda mõisas 26., 27. ja 28. juunil.

Karjakaswatajate- ja karjakontrollpäewa ülesandeks on tähtsamate karjamajanduslikkude ja karjakontrolltegewuse puutuwate küsimuste arutamine, seniste saawutiste ja uute ülesannetega laiema karjategelaste ringkonna tutwustamine ja üldine kontakti loomine karjakaswatajate kui ka karjakontrolltegelaste jne. wahel.

Kuna aga Jänedal asub ühtlasi ka üleriiklik kuulsusega põllutöökool, mis oma korraldatud majapidamisega pakub tegeliku kuse palju huwitawat ja waatamiswäärset kõigile, on loota tänawuselt karjakaswatajate- ja karjakontrollpäewalt eriti arwurikast ja elawat osawõttu.

Et paljusid kontrollassistente, eriti aga esmakordselt ametisolijaid, eelnimetatud ajaks tükiwad koormama juulikuus toimuwa karjakontrollaasta arwande koostamise mured, on kontrollühingute liidu poolt otsustatud selle kõrwaldamiseks kontrollpäewaks ühtlasi anda wälja tätelikud „Karjakontrollarwepidamise abitabelid", misjuures oma ulatawuselt töotawad olla kontrollassistentidele suureks abiks kogu nende tegewuses. Samawäärsed on need ka kõigile teistele karjakontrollist huwitatuile.

Paide teated.

Laulupäew eelolewal pühapäewal töotab Paidesse meelitada piduwõõraid ka kaugemalt. Korraldajail käib praegu kibe töö. Laulupäew töotab kujuneda eelduste kohaselt suurimaks pidupäewaks tänawu Paides.

Laupäewal operett. Laupäewal tuleb teistkordselt ettekandele operett „Kui mehed petawad".

Kraawitõõliste mõrgel. Kolm kraawitõõlist lawastasid restoranis suurema mürgli reede õhtul. Ühel õnnestus põgeneda, kuna kaks märgeldajat R. Kitsing ja P. Eichenbaum Tallinna uulitsal tabati. Rahukohtunik karistas mehi 6-päewase arestiga ilma rahatrahwita.

Ringi ümber Järwamaa.

Jootma kooliküsimus. Ambla wallawolikogu wiimasel koosolekul oli päewakorras jällegi Jootmale kooli awamise küsimus. Põhimõttelikult otsustati seda pooldada. Kuna aga eelarwes wastawaid summasid ei ole, siis eeloleval õppeaastal waewalt juttu saab olla kooli awamisest. Ka otsustati weel lähemaid andmeid koguda kooli awamisega ühenduses olewate kulude kohta.

Suwepidu Wäätsal. Wäätsa tuletõrje ühing korraldab eelolewal pühapäewal Wäätsa koolipargis suwepeo. K. 1/3 p. algab tuletõrje rongikäik wallamaja juurest peoplatsile. Siin järgnewad jaoskondade wahelised wõistlused ja paraad Wäätsa kooli juures. Peoplatsil loterii-allegri.

Kõlbmata tegu Kirnus. Hiljuti warastati Kirna algkooli taimelawast lille ja aiawilja taimed, mis olid kaswatatud kooli ümbruse kaunistamiseks. Warguse toimis kegi kohalik elanik, kelle kias on leitud sarnaseid wärselt istutatud taimi. Ainuline kahju ei ole küll kuigi juur, kuid sarnane tegu äratab tõsist kõlbligust põlgust. Kool on Kirna walla hariduse ja seltsielu keskuseks ja selle ümbruse kaunistamine ja korrashoid peaks olema kõigi walla elanike ühiseks asjaks. Kahjuks aga leidub kooli lähemas ümbruses isikuid, kes armastawad kooli ümbrust laastata ja rüwetada. Pealegi on sarnaseid aiataimede, puude ja põõsaste warguse siin warem olnud.

Kärma koorib. Porkuni laulupäewal, 11. juunil korraldatakse looduslikult imelaunis Porkunis n. n. „Wanalinnas" 2. laulupäew. Sega- ja meeskooride üldjuhiks on helilooja E. Aaw, pasunakooride üldjuhiks E. Knude. Osawõtma on registreerinud lauljaid-mängijaid kokku umbes 800 tegelasega. Muuseas wõtab ka osa Tallinnast ütlemata segakoor hra E. Aaw'a juh. ja 1. diw. orkester — Rakwerest hra E. Knude juh. Peokõnelejaks on palutud kegi walitsuse liige.

Õhtul samas kohas wabaõhuetendus. Puhaskulu läheb korraldawate seltside „ühiskodu" ehitustööde lõpulewiimiseks.

Hundisaare tee teedewõrku. Praegu wiib Epneri külast tee Hundisaare ajunduse kaudu Türile. Seniini aga nimetatud teeosa puudus teedewõrgus ega kuulunud ka korrashoiule järelwalwe korras. Nüüd ejitawad nimetatud küla elanikud Kirna wallawalitsusele palwe, et see teeosa saaks teedewõrku üleswõetud ja jääks ühtlasi ka nende korrashoida. Endi nõudmist põhjendawad nad sellega, et see tee otsem on kui seda teed mööda liikudes, mis wiib Paala ajundusest Kirna ajundusse ja sealt Türile. Muidugi loobuwad nad saatawa wastuse saamisel wallawalitsusest wabaneda seniste teesõdade korrashoiust Tori-Paala-Kirna teel. Kuidas suhtub sellesse wallawalitsus, selgub hiljem. Kuid kas suudawad need ükskõikud talud seda praegu põhjatut teeosa nõuetekohaselt korda seada.

Tänawu head lootused puuwiljadele. Praegu maal ringiliikudes wõib silmata aedades haruldast pilti. Mitmesugused wiljapuud mattuwad ülent walgesse õite rüüsse. Eemalt sarnast aeda nähes sarnaneb see wäga talwe hommikule, mil puud õõsel olnud madalamast temperatuurist üleni on kaetud härmatisega. Mitmed õõlülmad maikuu wiimastel päewadel on selleks hästi mõjunud, aidates puid hoida mitmesuguste rõsiwiikute ja tõukude eest. Wähem wäljawaateid rikkaliku saagi kohta õite järele otsustades ei anna ka marjapõõsad. Sedasama wõib öelda ka metsamarjade üle.

Turbaloikamine hoos. Seemnete mahajaamisega on elu ja liikumine tandunud põllult metsa. Jõusad ilmad kasutatakse ära turbawõtmiseks. Nüüd on igalpool läbiõõnud turwas, nii aluspõhuna kui ka kütteainena. Praegu on selleks tööks kõige soodsam aeg, sest põllutööde lõpuni kuni heinaaja alguseni on tükk aega ja seda oskab leidlik põllumees hästi ära kasutada, sest turba tähtjus põllumajanduses on kõigile selgeks saanud, mida tõendab nõudmine turbagraabi järele ja uute turbakünnide ehitamine, mis annab rabale ajula mulle.

Metsa põlemine Roosna-Alliku. Roosna-Alliku wahtkonnas süttisid kuus hunnikut küttepuid põlema. Tuli sai alguse metsa puhastamisel põlewast prahi hunnikust. Suurema tule hoidis ära wäike noor metsatiba, mis ajus puusüdame wahel. Riigi kahju ei ole kuigi suur.

Tsement- ja betoontööde kursus Ambias. Ambla haridusseltsi korraldusel peetakse Amblas 14. ja 15. juunil tsement- ja betoontööde kursus, mida juhatama dtpl. ins. A. Grauen. Esimesel päewal on ette nähtud teoreetiline osa, kuna teisel päewal Ambla meiereis katsetatakse praktiliselt.

Naturaalkohustuse teed korda. Ambla wallas peawad kõik naturaalkohustuse alusel korrashoitawad teed 8. juuniks ja Nõmküla wallas 12. juuniks korras olema. Nurinat on kuulda, et käsukirjad liig hilja küllawanematele kätte saadeti, sest paljudel on kruus wedamata. Ja isegi mõned küllawanemad on hoidnud käsukirjad endi käes weel kinni, nii et jõua kõik tähtpäewadeks endi teid korda, pealegi olid pühad weel selle aja sees.

Peetris kõlas wõimas laul.

Laulupäewa hea kordaminek.

Teisel suwistepühal peeti Peetris laulupäewa. See kujunes pühadeaegseks suurimaks pidupäewaks Järwamaal ja tõmbas rahwast kokku ka kaugemalt. Peetris korraldatawad pidustused on alati rahwarohked, ja ei olnud ka seekord teisiti — pidulistе arw ulatas üle 2000.

Lauljad kooride lippude lehwides siirdusid rongikäigus kirikla aeda. Siin püstitatud laululawa täitus lauljaist — ei jäänud juurt tagasi ülesantud lauljate arwust — 400. Koore oli peale lähisiimbruse ka kaugemalt.

Laulupäewa awas Peetri haridusseltsi esimees Aan. Peokõne pidas wälisminister prof. Piip. Tähendas, et eestlased on lauluga enesele iseseiswuse saawutamiseks teed rajanud. Laul ühendagu ka meid tänapäewal ühiseks pereks, andku lootust praeguseja raskuste wõitmiseks. Kõne lõppedes lauldi hümni.

Üldkoori ettekanded üldjuhataja prof. Topmanni juhatusel kõlasid hästi. Üldkoorijuht on teinud tublit tööd, mis tulemusteta pole jäänud. Samuti läksid puhtalt ka orkestri ettekanded.

Peetri laulupäew õnnestus kokkuwõttes kõigiti hästi, mitte üksi sisuliselt, waid korraldajate täielikuks rahulolemiseks ka ainelisel.

Türil peeti „wabadussõjalaste päewa."

Sirgu-Larka „leegionid" Järwamaal wäikesed.

Wiimasel suwistepühal peeti Türil „wabadussõjalaste päewa". Korraldajate ootuste-looduste kohaselt pidi see kujunema wäga suurejooneliseks ja mõjurikkaks maakondlikuks juurparaadiks. Tegelikult näitas aga see päew, et Larka-Sirgu wabadussõjalaste organiseerimine Järwamaal on leidnud wäga wäikest wastukaja. Kõik oli tehtud, mis wähegi wõimalik, kuid ei olnud ühes Wiljandi ja Tallinna lõõtsrühmadega mehi wälja panna palju üle 300. Kui wäljaspoolt tulnud maha arwata, siis jäi Järwamaa osa õige nigelaks. Wäljas oli peamiselt tiinamehi — Paidest, Türilt, Tapalt.

Uudishimulikke tõmbas päew kokku muidugi. Taheti oma silmaga näha, kuidas siis wälja näewad ja esinewad need mehed, kes loewad end ainuõigeteks ijamaalasteks ja riigielu juhtimise õige wõtsi leidjateks. Wäljaspoolt päew tõmbejõudu ei omanud, nii olid selle jälgijateks türilased.

Algas päew pühta jumalateenistusega kirikus. Teenisid kohalik kog. õpetaja P. Nõmmik ja Tapa kog. õpet. Gnadeneich. „Läbi Lillede" oli nende jutt aina „kaitsemehelik". Edasi mindi langenute mälestussamba juurde. Mälestati wabadussõjas langenuid. Ja siis tuli see päewa tähtpunkt — wabaõhu aktus Kiriku pargis. Enne kõnede algust tehti ära ka oma „wäike paraadike". Siis läks lahti kõnede waling. Kõnetoolis käisid Larka, Telg, Sirk. Eimene neist algas kohe esimesest sõnast pihta materdamisega. Tegi pihuks ja wõrmuks kogu meie senise riiklise elu. Samas waimus kerisid kõnelõnga ka Telg ja Sirk. Õõnest paatsit, demagoogiat, juba olid kõned täis, poolwiinet aga mildagi. Kuulajaskonna jäetud kõned üldiselt liikmaks. Nojah, kiiduwaldusi wahete-wahel oli, kuid neid tegid nagu ettemääratud kawa järele oma lõõgimehed. Agar oli Sirk alustama täieplaginat Larkale, Telg jälle Sirgule ja wähemad wennad nende eeskujul. Mõni mees plaksutas käi peaaegu wahenpidamata.

Wiljandist ja Tallinnast oli kohale sõidud lõõgirühmad. Mehed tõid puha mundreis, wõas baretiga. Ka kindral Larka oli selga tõmmanud pluusi, peas muidugi ka must müts. Hiljem kõne ajal ta mundris millegi pärast ei olnudki.

Andis inimestel imestada ka seda baretimeeste teenituswiisi. — Tahawad olla need õiged Eesti mehed, aga ahwiwad Hitlerit oma mundri ja kõigega, seldi siin ja seal.

Kewadine Näsuwere.

Näsuwere on kuulus oma wiletsate juurdepääsu teede poolest, millel liikumine koormaga pori ajal otse wõimata. Kuid nüüd on tee juba tahenenud ja ehk küll põrutab ja loksutab, siiski pääseb liikuma. Nagu mujalgi, nii ka Näsuweres on praegu külwitöö hooaeg. Esimesed oraseд juba ärkawad. Suurem osa külwitööst loodetakse pühiks ära teha. Peale pühi jääb wast lina ja wähese osa odra külw. Eriti tuntawair kurrendati siin tänawu suwenisu külwipinda. Ka talwenisu külwati mõõdunud aastal rohkem kui waremalt. Talwewilja oraste seisukord on siin tänawu üldiselt rahuldaw, paiguti hea ja isegi wäga hea. Loomatoidu puudus annab end tugewalt tunda. Karilloomad on juba kaks, mõnel talul aga juba kolm eht neli nädalat wäljas. Ka hobuseid ollakse juba sunnitud wäljas toitma, ehk nemad küll nüüd töö ajal tingimata peaks saama käest toidetud.

Samuti kui loomatoidu puudus, annab end tunda ka raha puudus, millepärast kunstsõnniku tarwitus wäheneb. Kunstsõnniku tarwitamise wähendamisega aga wäheneb põlluheina saak, mille tagajärjel ka paraiamata karja arwu tuleb wähendada. See omakorda tingib karjasaadusie hulga languse. Ja näsuwerelasel on peamiseks sissetulekuallikaks karjasaadused.

Koorejaamas töötab juba teist kuud uus meier, kes lühikese ajaga piimatoojate usalduse wõitnud. Ainult kolm piimatoojat on nii usiawad wana meieri pooldajad (ligidased sugulased), et uue meieri ametisse astumisest saadik piima Türi meiereisse weawad. Aga küllap tuleb warsti aeg, kus need mehed taipawad, et piima Türile wedu end praeguste hindade juures ei tasu. Sest Türile on kaugus 7 kilom., Näsuwere koorejaama aga 100—200 mtr.

Seltskonna tegewusest, wäljaarwatud mõni erand, näsuwerelane osa ei wõta. Piirdutakse simmanite korraldamisega. Simman korraldatakse ka tingimata siis, kui naabrusse mõni selts korraldab peo, kontserdi wõi kõneõhtu.

„Kunde" tõi Ambla salakõrtsmikule konstaabli.

Õllepoodnik sai „wallawanema" ja „teemeistri" käest tüsista.

Möödunud nädala lõpul pummeldasid Roosaa lõõgimehed Lestad Amblas. Kui raha otsa sai, siis pidi kuidagi wiina muidu saama. Mindi salakõrtsmik Wilhu poole ning telliti „samagonni", mida W. andis, kuid Lestad jätsid arwe õiendamata ning lahkusid. Joodi sõpradega wiin ära ning mindi uut tooma, kuid nüüd keeldus W. tajuta wiina andmast ning ähwardas isegi laskeriistaga, kui wennad Lestad ei lahku. K. Left lahkus, kuna G. Left jäi seniks sinna, kui wend K. tagasi tuleb. Kuid K. L. ei tulnud enam üksi, waid konstaabliga seltsis, ning esines kaebusega, et Wilbu müüb wiina. Pandi läbiotsimine toime ning leitigi plekknõu „samagonniga", mis konfiskeeriti ning seati tolku protokoll Wilbu kohta, et see lubamata äri ajab. Politsei teadis ennemgi, et Wilbu wiina müüb, kuid ei saanud õigel ajal jälile. Paari nädala eest warastati „kõrtsmik" Wilbul 10-ltr. plekknõu „samagonni" ära. Jutt warguselt oli ka konstaabli kõrwu jõudnud samal päewal. Õhtu eel juhtus W. konstaablile wastu tulema, konstaabel küsinud, et teil olewat midagi ära warastatud tänu sõsel, et miks teie ülesandma ei tule. W. kohkunud wähe ning eitanud kategooriliselt, et temal ei olewat midagi warastatud.

Samad mehed petsid Ambla wastawatud õllepoest üle 50 kr. eest õlut ja muud joogikraami ning „sakusmente", esitades endid teemeistri ja wallawanemana. Pummeldamise lõpul palus härra „teemeister" õllepoodnikult Paide sõidukile 2 krooni laenata, millise summa ka wõimeline andis. Paide tahtis ta selleks sõita, et sealt raha tuua, millega pidi tasuma kõik wõlgu jäänud arwed. Oma suureks üllatuseks sai õllepoodnik hiljem teada, et langenud petiste ohwriks. Õllepoodnik asus alles Amblasse elama, sellepärast on talle kohapealsed „sakad" tundmata.

Türi Linna Majandusgümnaasiumis

on uute õpilaste kevadine vastuvõtmine 7.—9. juunini ja sügisene 24.—26. augustini 1933. aastal.

Vastu wõetakse õpilasi kõikidesse klassidesse: 1-se klassi algkooli lõeptajaid ja wanematesse klassidesse wastawate klasside lõpetajaid teistes gümnaasiumides, ehk eksamitega eelmise klassi kursuse ulatuses.

Õppemaks on nooremates klassides 30 kr. ja wanemates klassides 40 kr. aastas.

Seega odawam kui üheski teises gümnaasiumis. Elamiskulud odawad. Soowijaile internaat.

Soodsad edasiõppimise tingimused põllutöökoolide lõpetajaile ja põllumeeste lastele. Lõpetajaile waba sissepääs kõikidesse ülikooli teadusk. ja teistesse kõrgematesse õppeasutistesse. Õppetöö algab sügisel 29. augustil 1933. a.

KOOLIJUHATUS.

OKSJON.

A/S. Krediit Panga põhikirja § 12 alusel müüakse 22. juunil 1933. a. kell 11 awalikul suusõnalisel enampakkumisel panga ruumes Türil, Viljandi uul. nr. 9 Jaan Kuurmann'i poolt tema wõla kindlustuseks Krediit Pangale panditud

1 blanko obligatsioon kr. 2.100.-

mis ingrosseeritud Rakvere-Paide kinnistus jaoskonnas Särevere wallas asuwale Jüri Baumwerk'i päralt olewale „Määrasmäe nr. 3" kinnisvarale, kinnistu nr. 1309 all.

Obligatsioon on müügiks hinnatud 1.000-krooni, millisest summast algab pakkumine.

Kõik, kes pakkumisest soowiwad osa wõtta, peawad tagatiseks 100 krooni sisse maksma ja ostja on kohustatud wäljapakutud summa ühes 1% tempelmaksuga hiljemalt järgmisel päeval kell 12 ära tasuma. Ostuhinna mitteõiendamise puhul tagatise summa tagasimaksmisele ei kuulu.

Kinnistusraamatud ülewalnimetatud kinnisvara kohta peetakse Rakvere-Paide kinnistus jaoskonnas, kuna andmeid selle kinnisvara kohta Krediit Panga Türi osakonnalt saab.

KREDIIT PANK Türi osakond.

Kes ei taha riskeerida, telligu oma meeste ja naiste üliriided ainult

Fa Schwarz'ilt

Tallinn, Kullasepa tän. 9 telef. 443-03

Hästi elegantne ja sobiv lõige. Töö eest täieline wastutus. Moderniseerimine. Järelmaks wõimalik.

Teatan, et wõtan tagasi laimujutu

pr. Olga Tischler'i

kohta.

Alwine Tomberg.

Kesknädalal, 14. juunil s. a. kell 10 homm. müüakse Paides, Tallinna t. 36

wabatahtlikul oksjonil

tahwelklaver, 2 grammofoni, gitarre, kalamõrdu ja muud majakraami.

Kuulutage „Järva Teatajas".

Paide Ev.-Lut. Püha-Risti kogud. nõukogu.

Pühap. 11. juunil 1933 Paide Vallimäel

Laulupäew.

Kell 11 hommikul

Pidulik jumalateenistus kirikus.

Jutlustab õp. A. Sternfeldt, Tallinnast. Soololaul.

Kell 3 p. l.

Lauljate rongikäik rahwamaja juurest Vallimäele.

Kell ½4 p. l.

Ühendatud kooride kontsert.

15 segakoori (umbes 600 laulu). J. Zeigeri juhatusel.

Kell 9 õhtul

Rahwakontsert Vallimäel.

Pääsmed ühendatud kooride kontserdile 35—75 snt., rahwakontserdile 25 snt.

Puhas sissetulek läheb uue oreli heaks. Wihmasel ilmal kirikus kontsert walitud lauludega.

Türil, käidawas kohas

müüa ehituskrunt.

Küsida: Türi, Viljandi t. 2 Lorenz

Müüa

4-lambil. raadio ühes tarvetega ja tühje mesipuid. Küsida: Türi, Viljandi t. 2 K. Sild — II korral.

Müüa wähetarwitatud lahtine

sõiduauto.

Tapal, Pikk uul. nr. 25, telef. 11.

Wägewal

„Järwa Teataja" üksiknumbrid müügil Rud. Puhki kaupluses

Wao-Aruküla masinatarwitajate osaühisus müüb awalikul

enampakkumisel

11. juunil k.a. kell 12 päeval Wäinjärwe wallas, Wao asunduses „Raja" talus täiesti töökorras wiljapeksu garnituuri. Masin „Gloria" mootor „Stoever" 12 H. P. Pakkumise alghind 1250 kr. Pakkumisest osawõtjatel on 10-0 alghinnast sissemaksta. Lähemaid teateid saab J. Romanilt Aruküla asundus üle Koeru.

Juhatus.

Udeva piimaühing wajab

4-hob. jõulist aurulokomobiili.

Pakkumised ühes hinnaga saata Udeva piimaühisuse nimele, aadr. Udeva piimaüh. Koeru kaudu.

Paide nööritehas

wahetab ja walmistab kõie- ja ohjanööri linadest ja linade wastu. **Ostab kõwa kinga puhastatud ja murtud (masindatud) linu.**

Soowitab kõiksugu põllumajanduse nööre ja koetud masinarihmu. Perenaistele pesu- ja põrandariide nööre. **Saadaval jalg-, käsipalli ning tennisplatsi nöörwõrke.**

Paide jaanilaat

peetakse

kesknädalal 14. juunil.

Paide linnawalitsus.

A.-S. „Ühiselu" trükk, Tallinnas.